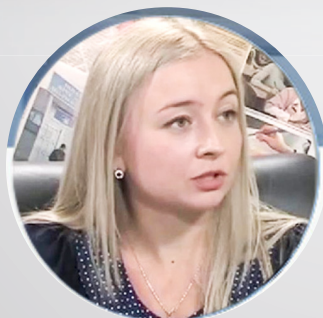

INSTRUIRI LA DISTANȚĂ PENTRU JURNALIȘTI

ASPECTE LEGALE ALE FILMĂRILOR CU O CAMERĂ ASCUNSĂ

Îndrumar pentru jurnaliști realizat în baza consultației online,
oferite pe www.mediaforum.md

de avocata
Tatiana Puiu

TATIANA PUIU este avocată în cadrul Biroului de avocați „Nagacevski și Partenerii” și membră a Asociației Obștești „Juriștii pentru Drepturile Omului”. În prezent este reprezentantă în Moldova a Organizației Freedom House. De asemenea, este consultantă în cadrul Departamentului Politici și Legislație Media la Centrul pentru Jurnalism Independent, unde oferă consultanță juridică și reprezentare în instanța de judecată a jurnaliștilor și organizațiilor de media. Din anul 2012 este și instructoare la Școala de Studii Avansate în Jurnalism a Centrului pentru Jurnalism Independent, unde este responsabilă de cursul „Legislație media”. A reprezentat în instanța de judecată diferite redacții în litigiile lor cu funcționarii sau în procese de acces la informație.

Platforma online pentru profesioniștii media www.MediaForum.md este editată de Consiliul de Presă din Republica Moldova.

Instruirile la distanță pentru jurnaliști se desfășoară în cadrul proiectului „Stimularea gândirii critice, promovarea metodelor alternative de profesionalizare și stimularea jurnalismului etic pe platforma online a profesioniștilor mass-media www.MediaForum.md”, implementat de Asociația Presei Independente (API) cu susținerea Programului Mass-Media al Fundației Soros-Moldova.

Opiniile exprimate în această publicație aparțin autorului și nu implică neapărat poziția finanțatorului.

I. INTRODUCERE

Filmarea unei persoane cu o cameră ascunsă reprezintă un instrument important de dobândire a informației în cadrul unei investigații jurnalistice. Dar, când jurnaliștii pot utiliza camerele ascunse fără a încălca drepturile omului? Lumină asupra acestei chestiuni face o recentă hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului *Bremner contra Turciei*. Cauza se referă la un cetățean australian care s-a plâns în fața Curții de filmarea sa cu o cameră ascunsă în apartamentul său, în timp ce aborda un subiect despre creștinism. Filmările au avut loc în cadrul realizării unui documentar despre „colportorii străini ai religiei” din Turcia. Documentarul a difuzat dezvăluirile lui Bremner, însă fără a-i blura fața. Bremner a acționat în instanța de judecată realizatorii documentarului, iar instanța nu i-a dat câștig de cauză, invocând interesul public față de subiect.

Bremner s-a plâns la CtEDO susținând că a avut loc o încălcare a articolului 8 al CEDO (dreptul la viață privată) în ceea ce privește conținutul documentarului și eșecul instanțelor turcești de a-l despăgubi. În opinia lui Bremner, documentarul l-a expus amenințărilor de agresiune. El a făcut referire și la articolele 6 (dreptul la un proces echitabil), 9 (dreptul la religie) și 10 (libertatea de exprimare). În hotărârea sa, Curtea a reiterat principiile sale despre importanța presei într-o societate democratică (reflectând și argumentele guvernului turc asupra acestui aspect), dar și principiile din cauza *Axel Springer contra Germaniei* și *Von Hannover contra Germaniei* cu privire la sfera interesului public atunci când este echilibrat cu dreptul la viața privată. Deși subiectul documentarului a fost de interes public (și nu conținea un discurs ce incită la ură), Curtea a constatat că tehnici precum utilizarea ascunsă a aparatelor de fotografiat sau de filmat, au încălcat viața privată și urmau să fie folosite restrictiv și în conformitate cu principiile etice. Curtea nu a exclus complet utilizarea acestor tehnici de filmare ascunsă (referindu-se la cauza *De La Flor Cabrera contra Spaniei*, în care supravive-

gherea video într-un loc public a fost folosită ca probă în instanță, și nu a constituit o încălcare a vieții private), dar a sugerat că acestea trebuie să fie utilizate drept un instrument de dobândire a informației de ultimă instanță.

În ceea ce privește echilibrarea dreptului la libertatea de exprimare cu dreptul la viață privată, Curtea a constatat că Bremner nu era - contrar afirmațiilor guvernului turc - o persoană publică și nu se afla în sfera publică. În particular, Curtea a respins argumentul că Bremner era jurnalist, și deci, era o persoană publică. Bremner nu acționa în calitate de jurnalist și nu era cunoscut publicului general turc. Nimic nu sugera că dânsul ar putea constitui subiect de critică publică, decât niște discuții despre creștinism cu unii oameni care și-au exprimat interesul față de acest subiect.

Curtea a observat că instanțele naționale nu luaseră în considerare faptul că după difuzarea filmului documentar, Bremner a fost identificat de public, deoarece nu i s-a blurat fața. Curtea a distins această cauză de *Haldimann contra Elveției*, în care a fost constatată o încălcare a dreptului la libertatea de exprimare a jurnaliștilor. Cazul se referea la condamnarea a patru jurnaliști pentru realizarea și difuzarea unui interviu cu un broker de asigurări private, folosind o cameră ascunsă, ca parte a unui documentar de televiziune menit să denunțe sfaturile înșelătoare oferite de brokerii de asigurare. În acest caz, Curtea a fost sesizată pentru prima dată să examineze o cerere cu privire la utilizarea camerelor ascunse de jurnaliști în scopul de a furniza informații de interes public cu privire la un subiect de interes general, prin care persoana nu a fost vizată în vreun titlu personal, ci doar ca reprezentant pentru o anumită categorie profesională.

Curtea a considerat că ingerința în viața privată a brokerului, căruia i-a fost refuzată posibilitatea de a-și exprima punctul de vedere cu privire la interviul în cauză, nu a fost suficient de gravă pentru a trece peste interesul public legat de informațiile privind ilegalitățile în domeniul brokerajului de asigurări.

Distincția crucială dintre aceste două spețe este că în cauza *Haldimann* jurnaliștii au blurat fața și au modificat vocea persoanei vizate. În ambele cauze Curtea a invocat principiile stabilite în *Axel Springer*: contribuția la o dezbatere de interes general, statutul de persoană publică a persoanei, precum și obiectul materialului jurnalistic, comportamentul anterior al persoanei, metoda de obținere a informațiilor, veridicitatea, conținutul, forma și repercusiunile filmării, precum și pedeapsa impusă. În hotărârea *Haldimann*, Curtea a remarcat că, deși subiectul materialului jurnalistic era o persoană privată, interviul difuzat a criticat mai degrabă anumite practici comerciale decât s-a concentrat asupra individului, practicile comerciale erau o chestiune de interes public și - în mod crucial - a fost blurată fața și modificată vocea. Curtea a afirmat în repetate rânduri că garanțiile acordate jurnaliștilor care informează asupra unor chestiuni de interes public se aplică sub rezerva condiției ca aceștia să acționeze cu bună-credință, în conformitate cu etica jurnalistică și să aibă o bază factuală suficientă pentru diseminarea informației.

Astfel, distincția crucială între aceste două cauze a fost faptul că: fața lui Bremner nu a fost blurată, interviul a avut loc în apartamentul său, filmarea nu a fost utilizată de jurnaliști ca ultimul remediu de obținere a informației. Cert este că atunci când se dorește diseminarea unor imagini sau fotografii obținute cu o cameră ascunsă ale unor persoane private, blurarea feței sau modificarea vocii sunt factori importanți pentru a delimita acceptabilul de inacceptabil.

Delimitarea graniței între viața privată și interesul public este un proces dificil, dar nu imposibil. Important e să fie găsit un echilibru între dreptul la viața privată a persoanei și libertatea presei. Mass-media are sarcina de a informa publicul asupra problemelor de interes public și de a efectua, în conformitate cu responsabilitățile sale, investigații jurnalistice în probleme de interes public. Legea cu privire la libertatea de exprimare în art. 10 reglementează dreptul la respectul vieții private și de familie, specificând limitele acestuia în raport cu libertatea de exprimare. Deci, presa are obligația de a

publica doar informații de interes public. Interesul public reprezintă interesul general al societății (și nu simpla curiozitate a indivizilor) față de evenimentele ce țin de exercitarea puterii publice într-un stat democratic sau față de alte probleme care, în mod normal, trezesc interesul societății sau al unei părți a ei. Interesul general al societății trebuie să primeze. Orice dubiu rezonabil cu privire la acordarea statutului de interes public sau curiozitate se interpretează în folosul acordării statutului de interes public.

Pe 12 mai 2017, în colaborare cu portalul Mediaforum.md, am organizat o consultație online pe subiectul aspectelor legale ale filmărilor cu o cameră ascunsă. Prezintă în continuare întrebările pe care le-au pus vizitatorii site-ului și răspunsurile pe care le-am oferit.

Ilustrație simbol: depositphotos.com/kvkilllov

II. INTREBĂRI/RĂSPUNSURI

ÎNTREBARE: *Ce restricții există pentru jurnaliștii care utilizează camera ascunsă la documentarea materialelor lor?*

RĂSPUNS: Camerele ascunse pot fi folosite legitim în jurnalismul de investigație cu condiția că materialul ulterior publicat să reflecte un subiect de interes general, iar informațiile răspândite să fie de interes public.

ÎNTREBARE: *Imaginile surprinse cu camera ascunsă constituie sau nu probă în instanță, în cazul în care jurnalistul este acționat în judecată?*

RĂSPUNS: În calitate de probe în pricini civile se admit elementele de fapt constatate din explicațiile părților și ale altor persoane interesate în soluționarea pricinii, din depozițiile martorilor, din înscrisuri, probe materiale, înregistrări audio-video, din concluziile experților. Orice poate constitui probă în instanță cu condiția ca aceasta să fie obținută legal. Legalitatea obținerii imaginilor surprinse cu camera ascunsă o va constata instanța de judecată, dacă se va invoca de către părți.

ÎNTREBARE: *Astăzi, practic fiecare are la îndemână un telefon mobil cu care poate înregistra convorbirile, nu vorbesc de convorbirile telefonice. Dacă pe mine, ca persoană fizică, cineva mă înregistrează într-o discuție privată și apoi face publică această discuție, să zicem, pe Facebook, e legal așa ceva? Ce pot face eu ca persoană care mă consider lezată?*

RĂSPUNS: Răspândirea publică a unei convorbiri telefonice, prin care vocea unei persoane este identificabilă, dacă această conversație nu este de interes public sau nu vizează o persoană publică, constituie o imixtiune în viața privată. Există și răspundere penală pentru „Culegerea ilegală sau răspândirea cu bună-știință a informațiilor, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret personal sau familial al altei persoane fără consimțământul ei” (art. 177). De asemenea, persoana care pretinde că i s-a încălcat dreptul la viața privată poate să se adreseze în instanța de judecată pentru a constata violarea acestui drept, în condițiile Legii cu privire la libertatea de exprimare.

ÎNTREBARE: *Aș vrea să vă rog să vă pronunțați asupra corectitudinii difuzării, de către CNA, a imaginilor operative filmate cu camera ascunsă, în care apar trei bărbați identificabili, care ar pune la cale mituirea ministrului Transporturilor, Iurie Chirinciuc. Un post TV chiar a dat și numele unui om de afaceri care figurează în acele imagini. S-a încălcat cumva prezumția nevinovăției în acest caz? Omul de afaceri poate acționa în judecată posturile care au transmis imaginile?*

RĂSPUNS: Prezumția nevinovăției este un drept garantat de art. 21 al Constituției. Orice persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni sau contravenții este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă. Astfel, prezumția nevinovăției, în principal, impune obligația acuzării de a dovedi vinovăția persoanei acuzate. Dacă imaginile conțin acuzații sau comentarii privind săvârșirea unei infracțiuni sau contravenții de către anumite persoane, atunci putem constata că a fost încălcat dreptul persoanei la prezumția nevinovăției. Dacă persoana oricum apare într-un context negativ

constatat, atunci ar putea invoca în fața instanței judecătorești (dacă în procedura prealabilă nu a fost soluționat litigiul amiabil) violarea dreptului la respectul vieții private, sau apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale, după caz.

Captură video realizată de pe imaginile difuzate de mai multe televiziuni în luna mai 2017. Filmarea a fost făcută cu o cameră ascunsă și în imagini apar trei bărbați care s-ar înțelege să aranjeze niște tranzacții ilegale cu ministrul Transporturilor, Iurie Chirinciuc. Imaginile au fost difuzate într-o știre despre arestarea lui Iurie Chirinciuc.

ÎNTREBARE: *În cazul în care avem nevoie să folosim o cameră ascunsă la investigarea unui material, care este garanția că nu vom avea de suferit după? De exemplu, dacă o persoană figurează într-o investigație și avem nevoie să discutăm cu ea la cameră, dar refuză, în cazul dat putem folosi camera ascunsă? Dar cum ne putem asigura apoi că nu vom avea probleme sau nu vom fi dați în judecată?*

RĂSPUNS: Fiecare speță urmează a fi analizată în parte, deoarece filmarea unei persoane ori utilizarea acestei imagini sunt interzise în absența consimțământului. Fotografierea, filmarea și utilizarea imaginii unei persoane sunt permise în lipsa consimțământului prealabil atunci când acestea se fac cu bună credință în exercitarea dreptului la libertatea de exprimare. Or, mass-media are sarcina de a informa publicul asupra informațiilor de interes public și de a efectua investigații jurnalistice în probleme de interes public.

ÎNTREBARE: *În cazul în care informația acumulată reprezintă un interes public, informații care necesită a fi cunoscute, atunci nu riscăm cu nimic?*

RĂSPUNS: Exact.

ÎNTREBARE: *Persoanele pe care jurnaliștii le înregistrează când vorbesc la telefon fără să le anunțe că are loc înregistrarea convorbirii, pot reclama acest lucru din punct de vedere legal?*

RĂSPUNS: Scopul utilizării acestor convorbiri urmează a fi determinat: interesul public sau simpla curiozitate asupra subiectului abordat. Jurnalistul este obligat să respecte dreptul la viața privată

și să anunțe despre înregistrarea convorbirii, decât dacă interesul public nu prevalează. Anunțarea persoanei despre înregistrarea convorbirii telefonice reprezintă o obligație deontologică a jurnalistului. Dacă răspândirea ulterioară a acestor convorbiri telefonice în spațiul public nu va avea scopul de a informa publicul asupra chestiunilor de interes public, atunci persoana desigur că va putea invoca imixtiunea în viața privată.

ÎNTREBARE: *Unde avem dreptul, și unde nu, să filmăm cu o cameră ascunsă?*

RĂSPUNS: Captarea ori utilizarea imaginii sau a vocii unei persoane aflate într-un spațiu privat, fără acordul acesteia, indiferent că acel spațiu îi aparține ei sau altei persoane - este interzisă. Dreptul la respectul vieții private nu se extinde asupra informațiilor obținute în locuri publice când persoana nu poate conta pe intimitate. Cu alte cuvinte, camerele ascunse pot fi folosite legitim doar în cazul unui interes public sporit. Și, desigur, aprecierea legalității acestor acțiuni va fi făcută pentru fiecare caz particular. Dezvăluirea informațiilor cu caracter personal poate constitui o violare a vieții private.

ÎNTREBARE: *Ce pedepse îl așteaptă pe jurnalist atunci când totuși a folosit camera ascunsă, în cazul în care era interzis?*

RĂSPUNS: Există mai multe remedii de ordin juridic la care se poate recurge. În ceea ce privește protecția datelor cu caracter personal, persoana vizată poate sesiza Centrul Național de Protecție a Datelor cu Caracter Personal, care poate face controale și aplica

sanțiuni pentru prelucrarea nejustificată a datelor personale. Există și răspundere (art. 177 Cod penal) pentru încălcarea inviolabilității vieții personale. De asemenea, persoana se poate adresa și în instanța de judecată cu solicitarea de a constata încălcarea vieții private, exprimarea scuzelor, compensarea prejudiciului moral și material cauzat.

ÎNTREBARE: *Când îi spui unui funcționar că vei înregistra discuția, el face aluzii că nu ar vrea, iar tu incluzi dictofonul, până la urmă. Este o acțiune ilegală? Putem înregistra o discuție și o utiliza ulterior pentru un material dacă nu am informat interlocutorul despre faptul că este înregistrat?*

RĂSPUNS: Persoana trebuie să cunoască despre faptul că este înregistrată, mai ales dacă, ulterior înregistrările vor fi diseminate. Nu există o prevedere expresă în legislație privind obligativitatea informării funcționarului despre înregistrarea discuției. Aceasta reprezintă o obligație deontologică a jurnalistului. Colectarea și răspândirea informațiilor din discuția înregistrată fără acordul persoanei nu va constitui încălcare a vieții private dacă subiectul materialului este de interes public sporit sau se referă la o persoană publică în exercițiul funcției sale.

ÎNTREBARE: *Pentru a înregistra audio sau video o persoană cu funcție de stat (polițist, primar...), trebuie să fii jurnalist sau o poate face și omul de rând?*

RĂSPUNS: O poate face orice persoană, însă depinde de scopul acestei înregistrări audio sau video (interesul general al societății

de a cunoaște subiectul, sau e doar o simplă curiozitate), dacă va fi diseminată, sau cum va fi prelucrată informația cu caracter personal obținută. Persoana privată nu beneficiază de garanțiile atribuite mass-mediei prin lege.

ÎNTREBARE: *În Franța știi că este interzis ca o cameră de luat vederi instalată pe o casă privată (la balcon, la poartă) să filmeze și locul public - drum, curte... cum e la noi ?*

RĂSPUNS: În Republica Moldova nu există asemenea prevederi în cadrul juridic intern. Este un vid legislativ care urmează a fi reglementat obligatoriu.

ÎNTREBARE: *Nu sunt jurnalist, dar vreau să fac un video documentar (comercial). Am dreptul să ridic drona și să filmez o localitate, un cartier... ?*

RĂSPUNS: La moment, nu există un cadru normativ la nivel național de reglementare a dronelor. Există un proiect de lege pe masa Legislativului care va reglementa modul de utilizare a acestor aparate de zbor și ulterior va exista o claritate în ceea ce privește operarea acestora. În cazul Dvs., utilizarea dronei nu trebuie să prejudicieze drepturile altor persoane.

ÎNTREBARE: *Eu lucrez la radio și deseori îmi apelez sursele la telefon. Înregistrarea, de obicei, pornește automat. Cum ar trebui să procedez, să anunț imediat persoana că este înregistrată sau numai când am de gând să utilizez aceste înregistrări pentru relatări? Cum procedăm în cazul în care persoana nu vrea să vorbească și nici să fie înregistrată, dar este necesară replica ei, de exemplu, într-un material de investigație?*

RĂSPUNS: Persoana trebuie să cunoască despre faptul că este înregistrată în scopul diseminării celor declarate și mai ales dacă este o persoană privată. Dacă subiectul abordat este unul de interes public, fie persoana înregistrată este una publică, jurnalistul poate face uz de acest remediu. Or, mass-media are sarcina de a informa publicul asupra problemelor de interes public.

Ilustrație simbol: depositphotos.com/macor